

Razgraničenja u dvojezičnoj hrvatsko-engleskoj i englesko-hrvatskoj leksikografiji i u prevođenju (Caveat lexicographus)

Milica Gačić ^{ORCID}

Zagreb

milica.gacic@gmail.com

SAŽETAK: U izradi (dvojezičnih) rječnika, kao i pri prevođenju, razgraničavanje značenja predstavlja standardni postupak koji je ponekad nužan iz tvorbenih, ali češće iz morfosintaktičkih razloga, ovisno o polaznom jeziku. Uvodni dio rada daje kratku usporedbu dvaju jezika, hrvatskoga i engleskoga, raspravljajući o leksikografskim postupcima u izradi rječnika sve do odlučivanja na temelju pravila leksikografske odluke. U drugom poglavlju razmatraju se posebnosti dvojezičnih rječnika i metodologija razrade natuknice u rječnički članak, u dvama nesrodnim jezicima kao što su hrvatski i engleski, dajući prednost korištenju relevantnih kontekstualnih izvora (poput tekstova i korpusa). Treće se poglavlje bavi natuknicama s hrvatskim kao polaznim jezikom i obuhvaća razgraničavanje pridjeva s nastavcima *-iv*, *-jiv* i *-lživ* (npr. *jestivo*, *jediv* i *jedlživ*); razdvojubu pridjeva srednjega roda i priloga (npr. *kazneno pravo*, *kazneno goniti*); glagolskih pridjeva, glagolskih priloga i glagolskih imenica (npr. *umirući*); glagolskih pridjeva trpnih i pridjeva (npr. *rođen* i *rodeni*); prijedloga i priloga (npr. *poslije*); priložnih i prijedložnih sintagami (npr. *nâgore*, *nâgorē* i *na gore*). U nastavku se razmatraju slučajevi polisemije (npr. *zemlja*), homofonije (npr. *súd*), homonimije (npr. *prâvo*, srednji rod pridjeva i priloga), označivanja radnje za razliku od dokumenta i na kraju primjeri lažnih parova. Specifičnosti engleskoga jezika odražavaju se kroz njegove brojne varijetete (prvenstveno *BrE* i *AmE*) i obrađuju se u *četvrtom* poglavlju. Posebno se, s obzirom na varijetet, navode razlike u pravopisu (npr. *dialogue* i *dialog*) te razlike na leksičkoj razini (kroz primjere u pravnoj i prometnoj terminologiji). Razrađuje se višefunkcionalnost oblika u engleskom jeziku (npr. *drive*, glagol ili imenica), sintaktička i morfosintaktička uvjetovanost značenja (član, jednina/množina npr. *end of a/the/0 day/s/*), višerječni izrazi (npr. *golden parachute* – velika otpremnina), polisemija (npr. *stock*), homonimi, homografi i homofoni (npr. *bank* – obala; banka), sinonimija (npr. *freedom* i *liberty*), paronimija (npr. *proscribe* i *prescribe*), lažni parovi (npr. *billion* – milijarda), kulturološki otisci u jeziku (npr. *Dear John letter*) i glagoli koji izražavaju negativno značenje u engleskom jeziku (npr. ne znati/poznavati – *ignore*). Primjeri navedeni u radu uzeti su iz rječnika (Gačić, 2010. i 2019) i iz korpusa. Zaključcima u petom poglavlju naglašava se nužnost primjene opisanih postupaka razgraničenja i razdvoje značenja u dvojezičnoj leksikografiji i u prevođenju, prvenstveno kroz tekstove, korpusne i kontrastivnu analizu.

Ključne riječi: dvojezični rječnici; hrvatsko-engleski rječnik; englesko-hrvatski rječnik; razgraničavanje i razdvajanje značenja; leksička, sintaktička i morfosintaktička uvjetovanost značenja; leksikografija; prevođenje

^{ORCID} <https://orcid.org/0000-0001-8263-4952> [Milica Gačić]

1. Uvod

Hrvatski i engleski jezik, genetski i lingvistički, pripadaju različitim jezičnim skupinama i podskupinama u okviru porodice indoeuropskih jezika. Kao slavenski jezik, hrvatski se svrstava u sintetičke ili flektivne jezike, a engleski, kao germanski jezik, je analitički jezik s izrazitom otvorenošću vokabulara¹ i s veoma jednostavnom fleksijom (imenica, zamjenica, pridjeva i glagola) što riječima omogućuje fleksibilnost funkcija. Kontrastiranje tih dvaju jezika, a izrada dvojezičnih rječnika to svakako jest, dovodi do potrebe rješavanja niza lingvističkih i kulturno-civilizacijskih pitanja. Ne pretendirajući na sveobuhvatnost, već ukazujući na ono što ima poseban odraz u leksikografskom radu na dvojezičnim rječnicima, ovdje ćemo obraditi osobitosti uočene u jednom i u drugom jeziku, od kojih su neke poznatije, a o nekima se, do sada uglavnom, nije pisalo. U dvojbi pri obradi rječničkog članka, leksikograf, uvažavajući spoznate činjenice o značenju, strukturi, varijantama i funkcioniranju leksičke jedinice, odlučuje temeljem tzv. pravila leksikografske odluke, tj. kao bolju uzima onu alternativu koja je adekvatnija što se tiče najvažnijeg obilježja po kojem se alternative razlikuju.² Ta jednostavna i funkcionalna metoda prihvaćena je danas i na drugim područjima i u poslovnom svijetu.

Ako se, za potrebe ovoga rada, podjela rječnika, pojednostavljeno prihvati kao podjela prema broju obuhvaćenih jezika, na jednojezične, dvojezične³ i višejezične, treba istaknuti da je povijesno, bez obzira na njihov opseg, sastavljanje dvojezičnih rječnika prethodilo sastavljanju jednojezičnih.⁴

¹ Otvorenost se vokabulara očituje kroz izuzetno snažno posuđivanje iz drugih jezika, kao i kroz izrazito aktivnu tvorbu složenica i izvedenica (u nešto manjoj mjeri preoblika, sraslica i analognica), pri čemu 80% novih riječi nastaje nekim od tvorebnih načina (tvorbom složenih oblika, preobrazbom ili konverzijom, kraćenjem, analoškom tvorbom i novotvorenjem), 13,5% nastaje stvaranjem novih značenja (semantičkim pomicanjem/promjenama i promjenama značenja) i 6,5% posuđivanjem (Gačić 2009, 23–28).

² https://www.engati.com/glossary/lexicography?utm_content=lexicography (pristupljeno 19. II. 2022).

³ Treba razlikovati dvojezične (engl. *bilingual*) i podvojezičene (engl. *bilingualized*) rječnike. Iako su i jedni i drugi prijevodni rječnici (engl. *translating dictionaries*), dvojezičnim rječnicima nazivamo one koji su nastali prikupljanjem građe i u velikoj mjeri korištenjem leksikoloških i drugih znanstvenih postupaka, dok su podvojezičeni rječnici rezultat prevođenja jednojezičnoga rječnika (koji obično sadržava i definicije) ili drugoga dvojezičnoga rječnika u ciljni jezik.

⁴ Među najstarijim spominju se akadijske pločice s klinastim pismom i akadijskim i sumerskim riječima (oko 2300. pr. Kr.), latinsko-grčki rječnici s početka naše ere (<https://www.cambridge.org/core/journals/classical-quarterly/article/history-of-bilingual-dictionaries-reconsidered-an-ancient-fragment-related-to-psphiloxenus-pvars-6-and-its-significance/108434F191D13FCEEA01C315A757C4E1>) i Mahāvvyutpatti, sanskrtsko-tibetanski rječnik budističkih termina s kraja VIII. i početka IX. stoljeća, te hebrejsko-francuski i aramejsko-francuski s riječima iz Talamuda iz X. stoljeća.

2. Dvojezični rječnici struke

Zadaća je leksikografa pri sastavljanju, pisanju i uređivanju rječnika, ovisno o spoznajama i o području koje pokriva, te potrebama korisnika (o kojima ovisi prikupljanje građe i odabir natuknica), prvenstveno odlučiti što uvrstiti ili ne uvrstiti u rječnik, i urediti rječnik da omogući što jednostavnije pronalaženje željenih leksičkih jedinica.⁵ Rječnik tvore rječnički članci (engl. *entries*) na početku kojih se nalazi natuknica ili lema (engl. *headword*, *lemma*) koja je svojevrsni naslov rječničkoga članka. U članak se uvrštavaju i druge leksičke jedinice (leksemi, sintagme, idiomi,⁶ kolokacije). Rječnički članci jednojezičnih i dvojezičnih rječnika oblikuju se na različite načine u nastojanju da pruže što više relevantnih informacija.

Pri sastavljanju dvojezičnih rječnika odabir natuknica odvija se, u pravilu, do kraja priređivanja rječnika s obzirom na širenje spoznaja i jezični razvoj, a ideal je pronalaženje ekvivalenata ili istovrijednica i razgraničavanje i razdvajanje značenja. Zadaću je jednostavnije obaviti kad se radi o terminologiji STEM područja i, u novije vrijeme s dostupnošću suvremenih sredstava komunikacije, u nizu društvenih ili interdisciplinarnih područja (IT, psihologija itd.). U dva nesrodna jezika puno je razlika i izuzetaka, pa je ukazivanje na razlike u značenju i upotrebi, te na razlike u međusobno povezanim morfosintaktičkim svojstvima važna zadaća leksikografa. Kolokacije (u koje bismo u najširem smislu, osobito prihvaćajući stajališta korpusne lingvistike, mogli svrstati idiome, sintagme, višerječne glagole i druge višerječne leksičke jedinice) važne su u općim rječnicima, ali je njihov značaj osobito važan u rječnicima struka (posebno prava u kojem je korištenje jezika osnovni alat, bilo da se njime izričaj želi učiniti preciznim i razumljivijim ili manje razumljivim i fleksibilnoga značenja).⁷ Što će biti uvršteno u rječnik, ovisi o prikupljenoj građi, istraživanjima, znanstvenim i/ili iskustvenim spoznajama i analitičko-logičkom pristupu sastavljača rječnika. To je posebno uočljivo kod tzv. autorskih rječnika (tj. rječnika koje sastavlja pojedinac ili manja skupina autora). Leksikološka i druga istraživanja za

⁵ Izraz *leksička jedinica* (engl. *lexical unit*) obuhvaća *leme* (engl. *lemma*) kao kanonski/rječnički oblik koji obuhvaća sve oblike koji nose isto semantičko značenje te *lekseme* (engl. *lexeme*) kao temeljne jedinice značenja, koji mogu biti i fleksijski oblici (tj. iskazivati morfološka svojstva) i višerječni izrazi (engl. *complex lexemes*) povezani sa značenjem leme, a uključuju sva obilježja semantičke, fonološke i sintaktičke prirode; kolokacije, valencije, kontekstualna svojstva, registarska svojstva i konotacije. Pojam *leksički element* (engl. *lexical item*) obuhvaća i tvorbene afikse kao nositelje značenja.

⁶ Značenje leksema *idiom* različito je u dvama jezicima. U hrvatskom se najčešće koristi u značenju poseban i prepoznatljiv govor nekoga područja, pojedinca ili kraja, a u engleskom označuje izraz čije je figurativno značenje različito od njegova doslovnoga značenja.

⁷ U tom smislu Mellinkoff (1963) navodi dva ilustrativna podnaslova *Deliberate use of words and expressions with flexible meanings* (str. 20) i *Attempts of extreme precision* (str. 22), a kao fleksibilne izraze među ostalima navodi: *adequate cause/consideration, clean and neat condition, extraordinary services, habitual* itd.

potrebe izrade dvojezičnih rječnika odvijaju se uglavnom kroz funkcionalni pristup građi, odabirom natuknica/lema, utvrđivanjem značenjâ leksičkih jedinica u kontekstu (danas većim dijelom kroz analizu korpusa i osobito korištenjem susložnica /konkordancija/ te njihovim kontrastiranjem u dvama jezicima, po mogućnosti kroz paralelne korpusne), budući da se intuitivno treba provjeriti kroz empirijsko i kontekstualno.

Prikupljanjem građe za tri velika i nekoliko manjih tiskanih dvojezičnih rječnika struke uočila sam niz specifičnosti koje uvjetuju leksikološke i leksikografske postupke u dvojezičnoj hrvatsko-engleskoj i englesko-hrvatskoj leksikografiji. Djelomično je o njima bilo govora u *Osnovnim napomenama o rječniku* (Gačić 2019, vii–x) i u *Rječničkim natuknicama* (Gačić 2010, xii–xv). Bujas je (1999, 10–17), također, u *Uputama za uporabu* posebno obradio tvorbene natuknice, tj. mogućnost prevodenja čestih hrvatskih afiksa na engleski jezik.

Rječnici koji se sastavljaju prikupljanjem građe (tj. ekscerpcijom iz stručne i znanstvene literature, s interneta, analizom korpusa/teksta i/ili iz svakodnevnih bilježaka) često sadržavaju i natuknice koje su nastale ili aktualizirane suvremenim događanjima, a koje u nekim drugim razdobljima neće biti često korištene. Dobar primjer toga je leksička jedinica *Y2K*, koja se izrazito često koristila krajem 90-ih godina prošloga stoljeća u očekivanju problema do kojih će doći u računalnim sustavima pri kalendarskom nastupu novoga tisućljeća:

Y2K (year 2000 problem) problem 2000. godine

Y2K bug pogreška na računalima 2000. godine (Gačić 2004. i 2010)

Među takve riječi vjerojatno se npr. može se ubrojiti i nešto noviji *Brexit*.

Nastajanje i razvoj novih značenja i lema pomno bilježe urednici i leksikografi *Oxford English Dictionaryja*, koji su su riječ *vax*⁸ proglasili riječju godine u 2021. godini i naveli definicije:

- *vax* n. *A vaccine or vaccination*
- *vax* v. *Treat (someone) with a vaccine to produce immunity against a disease; vaccinate*
- *vaxxie* n. *A photograph of oneself taken during or immediately before or after a vaccination, especially one against Covid-19, and typically shared on social media; a vaccination selfie*
- *anti-vax* adj. *Opposed to vaccination*
- *anti-vaxxer* n. *A person who is opposed to vaccination*
- *double-vaxxed* adj. *Having received two doses of a vaccine*

⁸ <https://www.bbc.com/news/entertainment-arts-59089596> (pristupljeno 16. I. 2022).

S obzirom na razvoj situacije s kovidom-19, očekujem da se uskoro zabilježe npr. i oblici *triple-waxxed* i *multi-waxxed*.

Iako je natuknica *wax* zabilježena u oba englesko-hrvatska rječnika Milice Gačić (2004. i 2010) kao imenica i kao glagol:

wax vosak

wax rasti, povećavati se, napredovati, jačati; ulaštiti,

vidljivo je da ni jedno značenje nije u smislu gore navedenih značenja pokrate od *vaccine* ili *vaccinate* nije zabilježeno, kao što, u vrijeme izrade tih riječnika, ona nisu bila navedena ni u mnogim jednojezičnim rječnicima britanskih i američkih izdavača.⁹

O specifičnostima na koje treba obratiti pozornost u dvojezičnoj leksikografiji govorit ćemo, osvrćući se na svaki jezik posebno kao na polazni jezik.

3. Uočene osobitosti natuknica na hrvatskom jeziku

U dvojezičnoj leksikografiji s posebnim obzirom treba obraditi one leme/leksičke jedinice koje svojim semantičkim/morfosemantičkim osobitostima mogu biti zbnjujuće i izvornim govornicima, tj. slučajeve kad nema striktnih pravila na koje se je moguće osloniti ili kad je leksičke jedinice potrebno razjednačiti s obzirom na njihovu funkciju i značenje.

Kao primjeri takvih leksičkih jedinica u hrvatskom jeziku mogu se izdvojiti riječi s nedosljednim pravilima tvorbe (npr. pridjevi sa sufixsima *-iv*, *-iv* i *-ljiv*), morfosintaktički slične riječi koje je teško razlikovati, riječi s priložnim ili pridjevskim funkcijama, homonime, homografe i homofone, homografe koji nisu homofoni, instrumental u priložnoj funkciji i i druge leksičke jedinice za koje je nužno semantičko razjednačivanje.

3.1. Pridjevi sa sufixsima *-iv*, *-jiv* i *-ljiv*

Pridjevi sa sufixsima *-iv*, *-jiv* i *-ljiv* u hrvatskom jeziku leksički su zanimljivi s obzirom na kompleksnost pravila tvorbe i mnogobrojnost izuzetaka. Na engleski se najčešće, ali ne uvijek, prevode s *-ible* i *-able* (u značenju 'koji se može, koji je sposoban, moguć, izvodljiv').¹⁰ U hrvatskom jeziku znatno su češći pridjevi s nastavkom na

⁹ Npr. *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* (2005), *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (2008), *Cambridge Dictionary of American English* (2009).

¹⁰ *koji se amortizira* depreciable, repayable
koji se može amortizirati amortizable, redeemable

-ljiv, a u engleskom pridjevi s nastavkom *-able*. I u jednom i u drugom jeziku pravila njihove tvorbe i upotrebe su nedosljedna pa je pri sastavljanju rječnika i prevodenju potrebna stalna provjera.

Neki pridjevi u hrvatskom mogu imati ili jedan ili drugi nastavak bez promjene značenja:

promjenjiv/promjenljiv
zamjenjiv/zamjenljiv
prevodiv/prevodljiv.

Kod drugih upotreba jednog ili drugog nastavka dovodi do semantičkoga razlikovanja i ukazuje na to da su dobrim dijelom nastavci *-iv* i *-ljiv* nositelji pasivnoga značenja, a nastavak *-ljiv* aktivnoga (Šojat 1959, 107–108):

govoriv (tekst) – *govorljiv* (čovjek)
goriv (tvar) – *gorljiv* (govor)
kupiv (*kùpiti* skupljati) – *kupljiv* (*kùpiti* plaćanjem)
kradiv (stvar) – *kradljiv* (osoba)
jestiv (*edible* koji se može jesti, sigurno za jesti) – *jediv* (*eatable* koji se može pojesti, po kvaliteti npr. voće) – *jedljiv* (osoba) *bitterly angry, resentful* (ozlojeđen)

U nekim primjerima izvorni govornici jednog i drugog jezika nisu uvijek svjesni da postoje nijanse u značenju npr.

branjiv – *defensible*
obranjiv – *defendable*.¹¹

Pridjevi nastali od glagola *čitati* realiziraju se kao par, ali drugi pridjev ne završava na *-iv*:

čitljiv – *readable*
čitak – *legible*.

3.2. Razgraničavanje pridjeva srednjega roda i priloga

Kad je u hrvatskom jeziku njihovo razgraničenje jasno, pridjevi srednjega roda¹² i prilozima se u rječnicima obrađuju pod različitim natuknicama, budući da su im u engleskom jeziku oblici različiti:

koji se može citirati quotable
koji se ne može citirati unquotable

¹¹ Neki govornici osjećaju, a neki ne osjećaju razliku u značenju:

propustiv – *propustljiv*
provodiv – *provodljiv*.

¹² Pridjev srednjega roda obrađuje se pod kanonskim oblikom za muški rod.

kazneni *correctional, criminal, indictable, penal, penitentiary, penological, punitive, tortious, unlawful, vindicative, vindicator, vindictive* (pridjevi)

kazneno pravo *criminal law, law of crimes, penal law; crown law (BRE)*

kazneno *criminally, guiltily, penally* (prilozi)

kazneno goniti *prosecute, hold sb. criminally liable/responsible*

kazneno odgovarati *be held criminally liable/responsible/accoun- table*

iznenadan *sudden* (pridjev)

iznenadno *suddenly* (prilog)

Iznenadno odustajanje nije poželjno. Sudden withdrawal is not desirable.

Iznenadno je odustao. He gave up suddenly.

Neke leme mogu imati jednake oblike pridjeva i priloga i u hrvatskom i u engleskom jeziku:

Brzo vozilo brzo vozi. A fast car drives fast.

3.3. Razgraničavanje glagolskih pridjeva radnih, popridjevljenih glagolskih priloga i glagolskih imenica (gerunda u engleskom)

Navedeni oblici se, vrlo često, ponašaju slično u oba jezika, ali postoje situacije kad im se obrasci razlikuju:

Pitali su ga što misli o umiranju. *He was asked his views on dying.*

Umirući poslao je poruku. *By dying he sent a message.*

Umirući je poslao poruku. *The dying sent a message.*

umiruća zvijezda – *dying star*

umirući od / koji umire od – *dying of*

Glagolski pridjevi ili participi (u funkciji predmodifikatora, vidjeti i 4.4.5.) i popridjevljeni glagolski prilozi ponekad se sintaktički jednako ponašaju u obama jezicima. Također, u oba se jezika glagolske imenice rabe za označavanje radnje. Razjednačivanje tih oblika nužno je i u leksikografiji i u prevođenju. Primjeri pokazuju moguće sintaktičke relacije kontrastivno:

odredbe o izmjeni (odredbe kojima se mijenja/uvodi izmjena) – *amending provisions; provisions amending*¹³ (u engleskom gl. pridjev/particip prezenta)

¹³ Primjer, u ovom slučaju, pokazuje jezično ispravne varijante u jednom i drugom jeziku.

Odredbama o izmjeni ove Uredbe mijenjaju se određene odredbe Delegirane Uredbe. / The amending provisions of this Regulation modify several provisions of Delegated Regulation.

Odredbe o izmjeni Ugovora o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik. / Provisions amending the Treaty Establishing the European Coal and Steel Community.

izmjena odredaba – *amending provisions* (imenica – glagolska imenica)

(prijedlog) koji mijenja odredbe/prijedlog o izmjeni odredaba – (*proposal*) *amending the provisions*

EU je ponovila svoj interes za izmjenu odredaba. / The EU reiterated its interest in amending provisions.

izmjenjujući zastarjele odredbe/izmjenom zastarjelih odredaba (popridjevljeni glagolski prilog/instrumental u priložnoj upotrebi) – *by amending outdated provisions*

akreditirajući(?)/koji akreditira – *accrediting* (pridjev)

Agencies accrediting education programmes (glagolski pridjev post-modifikator) *koje akreditiraju* (reducirana relativna rečenica, uglavnom se smatra da je particip prezenta (*agencies which are accrediting*), ali se može tumačiti i kao gerund (npr. *agencies whose job is accrediting*))

akreditacijski – *accreditation; accrediting*

akreditacijsko tijelo/agencija – *accrediting body/agency/entity*

Educational quality requires strong oversight by accrediting agencies. / Kvaliteta obrazovanja traži snažan nadzor akreditacijskih tijela/agencija. (glagolski pridjev predmodifikator)

akreditirajući/akreditiranjem – *by accrediting* (glagolski prilog)

Akreditirajući institucije visokog obrazovanja / Akreditiranjem institucija visokog obrazovanja, agencija potvrđuje da su udovoljile kriterijima za akreditaciju. / By accrediting a higher education institution, agency certifies that they have met the prerequisites for accreditation. (popridjevljeni prilog)

akreditiranje – *accrediting; accreditation*

accrediting a project/university/profession / akreditiranje projekta/sveučilišta/zvanja (glagolska imenica)

U situacijama kad u hrvatskom jeziku nije zaživjela pridjevna upotreba glagolskoga pridjeva (kao gore), engleski se glagolski pridjevi prevode s *koji* + odgovarajući glagolski oblik (tj. reduciranom relativnom rečenicom):

koji pokazuje/prikazuje – *displaying*, a kao što pokazuju primjeri popridjevljeni glagolski prilog označava se s prijedlogom *by*:

Obrasci glagolskih priloga su uglavnom dosljedni:

pokazujući/prikazujući – *by displaying, by pointing*

No, pridjev *sljèdèći* i *sljèdèći* (popridjevljeni glagolski prilog od glagola *sljèditi*) ulaze u skupinu oblika teško razlučivih onima koji dobro ne vladaju akcentima i grafijom *-ije* ili *-je*.

sljèdèći *following, next, second*

sljedeći mjesec *next month; prox. (proximo)*

sljedeći primjer *following example*

sljèdèći *following; by following*

sljedeći primjer *following the example*

sljedeći strukturu *with the grain*

3.4. Razgraničavanje glagolskih pridjeva trpnih i pridjeva

Razlikovanje glagolskog pridjeva trpnog (koji se najčešće, ali ne isključivo, nalazi u predikatnoj upotrebi) i pridjeva (koji je najčešće u atributnoj upotrebi) također zahtijeva oprez s obzirom na odnos a imenicom, tj. da li je klasificira (tj. određuje nepromjenjiva svojstva/osobine) ili opisuje (tj. ukazuje na promjenjiva svojstva/osobine), te vezano s tim određivanja odgovarajućeg ekvivalenta u engleskom jeziku.

izmijenjene odredbe – *amended provisions*

Tijela će pratiti usklađenost s predmetnom obvezom i s izmijenjenim odredbama. / Authorities will monitor compliance with a given Commitment and with the amended provisions.

akreditiran/ovlašten/koji ima akreditaciju – *accredited (past participle/adjective – particip prošli/pridjev)*

All accredited experts must undertake six hours of CPD each year. / Svi ovlašteni eksperti/sudski vještaci moraju svake godine pohađati šest sati trajne stručne izobrazbe. (predmodifikacija)

Some fields of expertise require using experts accredited to courts. / Neka ekspertna područja zahtijevaju korištenje ovlaštenih sudskih vještaka (stručnjaka/vještaka akreditiranih pri sudovima) (postmodifikacija, reducirana relatiivna rečenica)

accredited by the national accreditation body – koji ima akreditaciju nacionalnog akreditacijskog tijela.

Na potrebu razlikovanja dviju vrsta pridjeva ukazuju sljedeći primjeri:

vjenčan (gl. pridjev trpni) – *married, wedded* (predmodifikator, klasifikacijski (koji?)

vjenčani par – *married couple* (koji se vjenčao, *A couple who are*¹⁴ *married.*)
cf. *wedding couple* – par koji se vjenča(va)

vjenčanī (pridjev) – *bridal, nuptial, spousal, wedding; marriage* (predmodifikator, opisni atributna upotreba, određeni (kakav?) opisni

vjenčani dar – *wedding gift/present*

vjenčani kum – *best man*

vjenčani list – *marriage certificate, marriage lines* (BRE)

vjenčani prsten – *bridal ring, wedding ring*

Potrebno je razlikovati paronim **vjenačnī** koji se odnosi na *vijenac*.

Na isti način mogu se diferencirati i značenja sa:

rōden – *born, b.* (gl. pridjev trpni, tj. *koji se rodio*):

roden izvan braka – *born out of wedlock*

roden kao blizanac – *twin-born*

U dobnim skupinama rođenim početkom 20. stoljeća, mjesec rođenja bio je jaka odrednica depresije. / In cohorts born in the early 20th century, month of birth was a strong determinant of depression.

rōden(ī) – *native of, native-born, natural, by birth, natural-born; german, germanus (L.); (one's) own; birth, blood* (opisni pridjev za pojačavanje značenja ili u značenju *nadaren; kakav?*):

rodeni brat – *blood brother, sibling, brother german*

rodeni otac – *(one's) own father, birth father*

rodeni Parižanin – *native of Paris*

U nekim situacijama modifikator može biti i klasifikacijski i opisni:

¹⁴ Za prevođenje je važna odluka hoće li se u engleskom jeziku upotrijebiti glagolski oblik u jednini ili u množini (u hrvatskom je uvijek u jednini). Prema Merriam-Webster stranici: »when writing of a couple getting married (or divorced) it appears to be more common to consider them as two distinct people, and to use the plural form (*the couple are to be wed...*). When writing of a couple who are an established entity, it is more common to pair them with a singular verb (*the couple has three children, each more loathsome than the next*). It should be noted that, no matter what kind of verb you pair couple with, the pronoun of choice will always be a plural one (they, them, or their)« (<https://www.merriam-webster.com/words-at-play/is-couple-singular-or-plural>).

rodeni voda – natural leader

rodeni delinkvent – born/natural delinquent

rodeni intelektualac – born intellectual, natural intellectual

Primjere u hrvatskom jeziku koji često traže pravopisnu provjeru s obzirom na pisanje *-ije* ili *-je* (kao i ranije spomenuti *sljedeći* i *slijedeći*), ilustrira glagol *zahtijevati* i njegove izvedenice (glagolski pridjev trpni **zahtijevan**), te glagolska imenica *zahtijevanje* i imenica *zahtjev* s pridjevom **zahtijevan** i drugim izvedenicama i njihovim oblicima:

zàhtijēvān (*zahtjevana, zahtjevano* – postojano *a*) – kojega je netko (za)tražio
zàhtijēvati
zàhtijēvānje
nezàhtijēvān

záhtjēvan (*zahtjevna, zahtjevno* – nepostojano *a*) – koji mnogo traži, koji iziskuje puno truda

záhtjēv

záhtjēvnōst

záhtjēvnošću (instrumental u priložnoj funkciji: *Usporio ih je prevelikom zahtjevnošću.*)

záhtjēvnosti (instrumental: *Nećeš to postići samo sa zahtjevnosti/zahtjevnošću. / Prepreke za dobivanje naknade za štetu su osobito povezane sa sve većom zahtjevnosti tereta dokazivanja*). Oblik instrumentala u priložnoj upotrebi jest *zahtjevnošću*, a u formalnom stilu *zahtjevnosti*.

záhtjēvnica

záhtjēvatelj

nezáhtjēvnōst

nezáhtjēvan

3.5. Razgraničavanje prijedloga (prijedložnih sintagmi) i priloga

Riječi koje u hrvatskom jeziku mogu biti prijedlozi (nalazimo uz imenske riječi) ili prilozi (koji se prilažu glagolima) razlikuju se po značenju ovisno o mjestu u rečenici.

Stajali su blizu. (prilog)

They stood close.

Vrt je blizu kuće. (prijedlog + imenica)

Garden is near the house.

close to the house.

Poslije kave ćemo prošetati.

We are going to take a

walk after coffee. (prijedlog)

Poslije ću to pospremiti.

I'll tidy it up later. (prilog)

Kad se radi o složenim prilogima i prijedložnim sintagmama, uvijek je u hrvatskom jeziku pravilo da se prilozi pišu zajedno, a prijedložne sintagme odvojeno: *nagore* – *na gore*, *navečer* – *na večer*, *uto* – *u to*, *odoka* – *od oka* itd.

nàgore (prema gore) (prilog)

Povuci to nagore. Pull it up.

nàgorē (pogoršavajući se) (prilog)

Sve je krenulo nagore. Everything worsened. (particip prošli kao pridjev u engleskome) – *krenuti nagore* je u engleskom leksikalizirano kao *worsen*.

na gore + imenica – (prijedložna sintagma u oba jezika)

Ukazali su na gore prilike. They pointed to the worsened conditions. (particip prošli kao pridjev)

uoči – *on the eve (of), ahead of sth., in the run-up to*

Uoči Nove godine uvijek pečemo kolače. We always bake cakes on New Year's Eve.

večer uoči – *eve*

uoči (3. l. j. i imp. od glagola *uočiti* – *observe, spot, notice, note, perceive, discern, detect*)

u oči – *into eye(s)*

Gledao ga je u oči i smješkao se. He looked him into the eye(s) and smiled. (U engleskom je moguća upotreba jednine ili množine)

najednom – *suddenly, of a sudden, all of a sudden, at once, all at once, abruptly*

Najednom su čuli buku. Suddenly they heard a noise.

na jednom – *in/on one*

Sve stvari su bile na jednom mjestu. All things were in one place.
na jednoj strani – *on one side*

3.6. Prevodenje hrvatskih priloga s engleskim pridjevima

Ponekad se hrvatski prilozi prevode s engleskim pridjevima, kao npr.:

isključivo/jedino/samo za svrhu – *for sole purpose*

isključivo zato – *on the sole ground*

isključivo zbog – *for the sole reason*

Uz pridjev *sole* uvijek se rabi u imenica u jednini: *the sole criterion is ...*, za razliku od hrvatskoga u kom je moguća sintagma *jedini kriteriji su ...*.

3.7. Višeznačnost nekih leksema u hrvatskome jeziku

Neki leksemi u hrvatskome jeziku (kao što će kasnije biti naznačeno i u obrnutom smjeru u engleskome) polučuju više značenja, npr.:

zemlja – (kopno) – *land*

- *površina tla* (nad zemljom i pod zemljom) – *ground*
- *zemljište* – (*piece of land, plot, site, lot*) (AME)
- *tip tla* – *soil*
- *država* – *country*
- *Zemlja* – *Earth*

<i>list</i> (dio biljke)	<i>papir</i>	<i>novine</i>	<i>mišić</i>	<i>riba</i>
<i>leaf</i>	<i>sheet</i>	<i>journal</i>	<i>calf</i>	<i>sole</i>

polica
shelf/rack/mantle

polica osiguranja
insurance policy

<i>kosa</i> (vlasi)	<i>alat</i>	<i>padina</i>
<i>hair</i>	<i>scythe</i>	<i>slope</i>

Ovdje treba ukazati i na potrebu razjednačivanje leksema u značenju **čina, radnje i dokumenta**:

pojašnjenje/pojašnjavanje – *clarification, elaboration, guidance, statement, clarity, elucidation*

pojašnjenje (dokument) – *explanatory note, clarification*

rješavanje – *solving, addressing, tackling, handling, clearing*

rješenje – *solution, arrangement, resolution; key; clue* (i u križaljka)

rješenje (dokument) – *ruling, (written) order, adjudication, (administrative) decision, act; decree, rule; settlement; order (of the General Court – EU)*

Posebno je zanimljiva česta pojava potrebe **razjednačivanja značenja hrvatskih leksema u množini** budući da u ekvivalentnim izrazima na engleskom jeziku dolazi do značajnih promjena, osobito u kolokacijama i u prenesenom značenju.

rukotvorina *artifact, artefact, handicraft*

rukotvorine *arts and crafts*

voditi računa – *take into account, take account of*

voditi račun/račune – *keep (an) account(s)*

dići ruku – *raise a hand, put hand up*

dići ruku na – *lay a hand on (someone) i.e. harm someone*

dići ruke – *show hands, throw up hands; give up*

pristojan izgled – *presentability, decent look(ing), good appearance*

pristojni izgledi – *good/fair chance/possibility*

mutan posao – *shady deal/transaction/dealing*

mutna voda – *muddy water*

mutne vode – *murky/unchartered/troubled waters*

3.8. Razjednačivanje homonima (homografa/homograma i homofona)

Za razliku od engleskoga jezika, homografi, a osobito homofoni, nisu izrazito česta jezična pojava u hrvatskom jeziku. U dvojezičnim rječnicima, u kojima hrvatske natuknice nisu akcentirane, riječ je najčešće o homografiji.

Primjer navedena tri oblika ogleda se u lemmama/leksemima **pravo** koji su homogrami, homografi (kad nema akcentuacije), prva i posljednja dva su međusobno homofoni, a njihova se različita značenja različito realiziraju u engleskom jeziku.

právo pravna znanost, pravna pravila; ovlast, prednost – *law; right; entitlement, privilege*

prava – *rights*

polagati pravo – *lay claim*

tražiti pravo – *claim the right*

biti u pravu – *be right*

imati pravo – *be right*

imati pravo na – *be entitled to*

imate pravo! – *good point!*

právo ~ koji se zasniva na pravu (pravomoćan – *valid, final*), koji je točan (pravovremen – *timely, in (good/du) time*)

pràvo ravno, izravno; istinito, neiskrivljeno; točno – *straight ahead, directly, correctly*

pràvo (sr pridjev, **prāv**) ravan, neiskrivljen – *straight, real, right, the (one)*

Isto se tako razjednačuju i leme *grad*:

grād (mjesto) <i>town</i>	grād (tuča) <i>hail</i>	grād (stupanj) <i>degree</i>
-------------------------------------	-----------------------------------	--

Primjeri homofona u hrvatskom jeziku su npr.:

sūd (pravno tijelo; zgrada) <i>court</i>	sūd (mišljenje; logički iskaz) <i>judg(e)ment</i>	sūd (posuda) <i>vessel</i>
--	---	--------------------------------------

dobro im (posjed, blago, dobrobit) <i>property, wellbeing, welfare</i>	dōbro pridj. <i>good, well</i>	dobro prilog (kako treba) <i>well</i>
--	--	---

spor (pridjev) *slow* – **spor** (imenica) *dispute, controversy, contention, conflict, challenge*

kraj <i>end</i>	kraj <i>region/area</i>
---------------------------	-----------------------------------

loza <i>vine</i>	loza <i>bloodline</i>
----------------------------	---------------------------------

mjesec <i>month</i>	Mjesec <i>Moon</i>
-------------------------------	------------------------------

bar <i>bar</i>	bar (jedinica) <i>bar</i>	bar(em) <i>at least</i>
--------------------------	-------------------------------------	-----------------------------------

3.9. Adverbijalni instrumental (instrumental u priložnoj funkciji)¹⁵

Moguće je u hrvatsko-engleskim rječnicima posebno označiti instrumental u priložnoj funkciji budući da u engleskom dolazi s prijedlozima:

opip – *touch, feel, touching*

opipom (na opip) – *on touch, by touch, by feel*

arbitraža – *arbitrage, arbitration, dispute settlement by arbitrage, mediation*

arbitražom – *by arbitration, through arbitration*

¹⁵ Spomenuto je u 3.3. i 3.4.

silom – by force

brisanjem – by deleting

šumom – through wood(s)

utorkom – on Tuesdays

rudama – in ore

satima – for hours

3.10. Lažni parovi

Lažni parovi su riječi koje u dva jezika imaju sličnu grafiju ili fonološki oblik, a koje se potpuno ili djelomično razlikuju u značenju. S polazišta hrvatskoga jezika primjeri lažnih parova su npr.:

novela – short story; *novel* – **roman**

novela zakona – amendment

ambulanta – out-patient clinic; *ambulance* – **vozilo hitne pomoći**

konkurencija – competition; *concurrence* – **istodobnost, slaganje**

evidencija – record; *evidence* – **dokazni materijal, trag, očitost**

provizija – commission; *provision* – **odredba; opskrba**

Neki lažni parovi imaju parcijalnu ekvivalentnost:

akcija – action (akcija i tužba)

energija – energy i *power* (snaga, električna struja, sila; moć, vlast)

recept – recipe (*kuharski*); *prescription* (*medicinski*)

Očito je da govoriti o dvojezičnoj leksikografiji ili o prevođenju znači neprestano pribjegavanje i jednom i drugom jeziku. Stoga iako se već u do sada ukazivalo na neke osobitosti engleskoga jezika, u sljedećem ćemo se odjeljku više usredotočiti na engleski jezik kao polazni.

4. Uočene osobitosti natuknica na engleskom jeziku

Neke specifičnosti u engleskom jeziku su jednake ili slične prirode kao i one u hrvatskom, a neke su posve različite. Engleski jezik, kao svjetski jezik, realizira se i razvija kroz velik broj varijeteta. Iako suvremene mogućnosti komunikacije pridonose sve većem ujednačavanju, osobito na leksičkoj razini, razlike u varijetetima, u nekim segmentima, velike su i obrađuju se u posebnim rječnicima.¹⁶

¹⁶ Britanski filolog Henry Sweet je 1877. godine predvidio da će američki i britanski jezik za sto godina biti međusobno nerazumljivi. Ta se predviđanja nisu ostvarila slijedom povijesnih događanja i tehnoloških promjena slijedom razvoja sredstava komunikacije.

4.1. Varijeteti (*AME* / *BRE* i ostali) u pravopisu (ortografiji)

Historijski je pravopis engleskog jezika prolazeći kroz različite utjecaje i brojne promjene, doživio najznačajnu povijesnu promjenu rađanjem najprije američkoga engleskog jezika, kanoniziranog 1828. godine, kada je izrađen i objavljen rječnik *An American Dictionary of the English Language*, čiji je urednik i autor Noah Webster bio zagovornik pravopisne reforme, što većim odvajanjem od Engleske i što većeg razlikovanja u jeziku,¹⁷ a potom nastajanjem i brojnih drugih varijeteta, uglavnom na ranijim britanskim kolonijalnim područjima ili na području Commonwealtha.

Tako se npr. u *BRE* i *AME* različito pišu:

cheque – *check*
programme – *program*
metre – *meter*
honour – *honor*
dialogue – *dialog*
foetus – *fetus*
traveller – *traveler*

Neki se pojmovi označavaju različitim riječima/leksemima:

autumn (*BRE*) – *fall* (*AME*)
curriculum vitae, *CV* (*BRE*) – *résumé*¹⁸ (*AME*)
life jacket (*BRE*) – *life vest* (*AME*)
full stop (*BRE*) – *period* (*AME*)
post code (*BRE*) – *ZIP code* (*AME*) – *postal code* (*CAE*)
ground floor (*BRE*) – *first floor* (*AME*)
first floor (*BRE*) – *second floor* (*AME*)
torch (*BRE*) – *flashlight* (*AME*)
at all events (*BRE*) – *at any event* (*AME*)

U *BRE* pravilo je da se točka ne koristi u **kriticama** koje završavaju istim slovom kao puni oblik riječi, niti iza inicijalizama, npr.: *Mister* (*Mr*), *Missis* (*Mrs*), *Lieutenant* (*Lt*), *Doctor* (*Dr*), *United Nations* (*UN*), *Doctor of Philosophy* (*PhD*), *Master of Arts* (*MA*), *Master of Science* (*MSc*) itd.

¹⁷ I danas su rječnici tvrtke Merriam-Webster rječnici s najvećim ugledom u SAD-u. Ubrzo je uslijedio *Austral English: A Dictionary Of Australasian Words, Phrases And Usages* 1898. godine, ali je *Macquarie Australian Dictionary*, objavljen tek 1981. godine. *A Dictionary of Canadianisms on Historical Principles* tek šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, a *Dictionary of South African English* objavljen je 1978. godine.

¹⁸ Tako se leksem *résumé* (*AME*) u značenju *CV*; i (*BRE*) u značenju *rezime*, *sažetak* piše s akcentima kao što je posuđen iz francuskoga jezika.

Ako je zadnje slovo kratice različito od posljednjeg slova riječi koja se krati, pravila nisu uvijek dosljedna te se točka neki put piše, a neki put ne piše: *Captain (Capt)*, *Professor (Prof/Prof.)* itd.

U *AME* na kraju kratica ili inicijalizma najčešće se stavlja točka: *U.S.*; *Mr.*, *Ph.D.*, *M.A.*, *M.Sc.*, *M.D.*, ali nije uobičajeno stavljati točku iza alfabetizama *UN* i *EU*.

Osim ortografskih varijeteta mnogi leksemi su razvili i semantičke razlike u varijetetima.

4.1.1. Semantičke razlike u varijetetima

Neki su leksemi razvili različita značenja u *BRE* i *AME*:

- homely* – (*BRE*) jednostavan, domaći; (*AME*) ružan, prost (osoba) (*BRE* *ugly*)
- oversight* – (*BRE*) previd; (*AME*) nadzor (*BRE* *surveillance*)
- public school* – (*BRE*) privatna škola; (*AME*) državna škola
- staff* – (*BRE*) nastavno osoblje; (*AME*) administrativno i pomoćno osoblje
- faculty* – (*BRE*) fakultet; (*AME*) nastavno osoblje
- lend color to sth.* (*AME*) – *embellish or add information or details to an account of something, especially to make it seem more credible or probable* – uljepšati što
- lend/give colour to sth.* (*BRE*) – *make something (unusual) seem probable* – potkrijepiti

Ovdje ćemo posebno ukazati i na leksičke razlike u varijetetima kad su u pitanju određene struke ili područja, u ovom slučaju, specifične za pravnu i prometnu terminologiju.

4.1.2. Semantički varijeteti u pravnoj terminologiji

Prevodljivost i ekvivalencija u pravnoj je domeni otežana nepodudarnošću i konceptualnim razlikama u pravnim sustavima različitih zemalja i donesenim propisima, što traži ekspertnost u svladavanju stranosti i poznatosti, prvenstveno usporedbom definicija i rabljenja pojmova/termina.

»Veoma je opasno rabiti termin koji je precizno definiran u nekom drugom sustavu, a sadržaj definicije se razlikuje od definicije u nacionalnom sustavu, budući da takvo postupanje podrazumijeva istost značenja. Da bi se to izbjeglo, jezik ima na raspolaganju nekoliko mogućnosti: rabljenje prevedenica, novotvorenica ili posuđenica te rabljenje izraza s atribucijom kojom se kvalificira različitost (parafraziranjem).« (Gačić 2013, 149).

Nužnost uspoređivanja sadržajnih elementa pojmova u različitim pravnim sustavima mogu se ilustrirati razlikama u značenju leksema **bind over** i **binding over**:

bind over (BRE) – obvezati na uzdržavanje od čega/dobro ponašanje

binding over period (BRE) – vrijeme praćenja ponašanja

binding over (BRE) – preuzimanje obveze uz određeni uvjet

binding over order (BRE) – nalog za određeno ponašanje ili uzdržavanje od ponašanja

bind over (AME) – uputiti na drugi/viši sud

At the end of Preliminary Hearing, the case is “bound over” to the District Court. This means the case file goes from Magistrate Court to District Court and all future hearings will be held there.¹⁹

Zatim, kroz značenja leksema **chambers**:

sudački ured – (AME) chambers

odvjetnički ured – (BRE) law office/firm/practice; attorney’s office; legal office; chambers;

te leksema **fiscal**, koji nosi značenje *connected with (public) money*, kao u *fiscal policy*, no u *SCe fiscal* se odnosi na javno tužilaštvo/odvjetništvo:

A procurator fiscal (pl. procurators fiscal), sometimes called PF or fiscal, is a public prosecutor in Scotland.

U jeziku prava u AME i BRE varijetetima zabilježena su čak i **suprotna značenja**, na primjer:

enjoin – (BRE) (pravno) prisiliti

– (AME) (pravno) zabraniti

table – (BRE) staviti odmah na dnevni red, staviti/dati na raspravu, dati na razmatranje;

– (AME) povući, skinuti s dnevnoga reda, odložiti (za kasnije), odgoditi (na neodređeno)

on the table – (BRE) stavljen na raspravu, u parlamentarnoj proceduri;

– (AME) odgođen, povučen

Drugo područje na koje želimo ukazati jest područje prometa u kojem postoji veliki broj leksičkih nepodudaranja i razlika.

¹⁹ <http://11th1.nmdas.com/frequently-asked-questions/steps-of-a-criminal-case/>

4.1.3. Varijeteti u prometnoj terminologiji²⁰

Slijedom povijesnih okolnosti (stjecanja američke nezavisnosti, industrijske revolucije, tehnoloških promjena) te nemogućnosti jednostavne i izravne komunikacije, razvile su se razlike ne samo u govornom jeziku i u žargonu već se osobito razlikuju leksemi koji označavaju automobilske i željezničke pojmove:

razdjelni pojas – *central reserve* (BRE); *central reservation, median strip* (AME/AUE); *median* (CAE)

kolnik/površina ceste – *road surface; pavement* (AME)

pločnik – *pavement* (BRE); *sidewalk* (AME)

crtič (ulični/na pločniku) – *pavement artist* (BRE); *sidewalk artist* (AME)

benzin – *petrol* (BRE), *gas(oline)* (AME)

Leksemi koji označuju željezničke pojmove:

	BRE	AME
željeznica	<i>railway</i>	<i>railroad</i>
okretno postolje	<i>bogie</i>	<i>truck</i>
ranžirni kolodvor	<i>marshalling yard</i>	<i>classification yard</i>
teretni vlak	<i>goods train</i>	<i>freight train</i>
drezina	<i>pump trolley</i>	<i>handcar</i>
skretničar	<i>pointsman</i>	<i>switchman</i>
kočničar	<i>guard</i>	<i>brakeman</i>

Leksemi koji označuju automobilske pojmove:

	BRE	AME
poklopac motora	<i>bonnet</i>	<i>hood</i>
vjetrobarsko staklo	<i>windscreen</i>	<i>windshield</i>
spremnik	<i>petrol tank</i>	<i>gas tank</i>
guma	<i>tyre</i>	<i>tire</i>
prtljažnik	<i>boot</i>	<i>trunk</i>
blatobran	<i>wing</i>	<i>fender</i>

4.2. Višefunkcionalnost oblika (i/ili konverzija) u engleskom jeziku

Posebna specifičnost engleskoga jezika jest višefunkcionalnost leksičkih jedinica, pa tako pridjevi, prilozi i zamjenice mogu funkcionirati kao imenice, imenice, prilozi i zamjenice kao pridjevi, a pridjevi i prilozi kao glagoli. Konverzija (ili višefunkcional-

²⁰ Više o razlikama u britanskom, američkom, kanadskom i južnoafričkom engleskom u Gačić (1991, 14–19).

nost oblika) predstavlja sintaktički različito funkcioniranje leksičkih jedinica u engleskom jeziku, a nastalo je razvojem jezika uslijed gubitka većine nastavaka.

private (pridjev/imenica)

home (imenica/prilog)

pocket (imenica/glagol)

drive (glagol/imenica)

rain (imenica/pridjev)

rainy /rain – kišni

rain wear – kišna kabanica

rain water, rainwater, fresca (staro) – kišnica

rainy weather – kišno vrijeme

amount in dispute (imenica) – sporni iznos; vrijednost spora

amount to dispute (glagol) – osporavati

Draft Act (imenica) – Zakon o vojnoj obvezi

draft bill (pridjev) – nacrt zakona

draft a bill (glagol) – izraditi nacrt zakona

casting vote (glagolski pridjev) – odlučujući glas

casting a vote (čin, glagolska imenica/gerund) – glasanje, davanje glasa

vote casting (radnja) – izbori, glasanje

Varijacije u značenju lema kao što su *much, many, a lot of, (a) few, (a) little, as* (Gačić 2009b, 112–115) koje su višefunkcionalne te se stoga u različitom kontekstu leksički i semantički različito ponašaju, prikazat ćemo na primjerima koji sadrže lemu *few* koja ima funkciju determinatora/kvantifikatora, pridjeva, zamjenice ili imenice u engleskom jeziku:

Few are capable of arriving there. Malo ih je u stanju tamo stići.

Few takers are capable of arriving there. Malo zainteresiranih je u stanju tamo stići.

A few are capable of arriving there. Nekoliko ih je u stanju tamo stići.

Quite a few/A good few are capable of arriving there. Dosta/prilično/znatan broj (nj)ih je u stanju tamo stići.

No fewer than fifty are capable of arriving there. Ne manje od/barem pedest je u stanju tamo stići.

The few are capable of arriving there. Manjina je/Malobrojni su u stanju tamo stići.

Već se iz tih primjera vidi da u semantičkom smislu postojanje/nepostojanje član(ov)a i broj (množina/jednina) imaju važnu semantičku ulogu, pa ćemo o tome više govoriti u sljedećem odjeljku.

4.3. Morfosintaktička uvjetovanost značenja

4.3.1. Postojanje/nepostojanje člana u engleskome jeziku

Opće je pravilo da postojanje/nepostojanje člana u engleskome često izaziva promjenu značenja, ali se događa da u različitim varijetetima to ponekad nema utjecaja na osnovno značenje. Govornicima hrvatskoga i ostalih jezika koji nemaju član, članovi predstavljaju poseban problem, pa je u obradi natuknica često potrebno posebno skrenuti pozornost na moguću promjenu značenja, ovisno o tome koji se član (određeni, neodređeni ili nulti) upotrebljava ili ne upotrebljava. Tako se rabljenjem određenog člana izdvaja ili pojedini član skupine ili određena skupina ili klasa, a neodređenog singularnost ili neposebnost (kod brojivih imenica). Nulti član (engl. *zero article*) rabi se u množini i s nebrojivim imenicama (značenjima). Npr.:

end of a day – kraj dana (bilo kojeg)

end of the day – kraj dana (određenoga/osobitoga)

at the end of the day – na kraju krajeva, uzimajući sve u obzir (idiom)

end of day – kraj poslovanja (na financijskom tržištu)

end of days – kraj svijeta (nebrojivo značenje)

the rule of law – pravna država, načela zakonitosti, pravni poredak, vladavina prava, vladavina zakona, pravna država, zakonitost postupanja

rules of law – zakonske odredbe, zakonski tekstovi, objektivno pravo, materijalno pravo, pravna načela

a rule of law – pravno pravilo; pravna norma; propis, zakonska odredba

all over town – (po)svuda

all over the town – po cijelom gradu

Primjeri razlike u upotrebi člana ovisno o varijetetu:

u drugom stanju

be in the family way (BRE)

be in a/the family way (AME)

izvan razumne sumnje

beyond a reasonable doubt (AME)

beyond reasonable doubt (BRE/AUE)

4.3.2. Razjednačivanje značenja leksema s obzirom na jedninu ili množinu u engleskom jeziku

Među posebnim morfosintaktičkim svojstvima posebno treba istaknuti semantičke promjene u upotrebi nekih oblika u množini (koja je u engleskom jeziku također zadržala fleksijski oblik).

Nasuprot ustaljenom stajalištu (Bonami i Crysmann 2018, 178) da »(g)lavna razlika između infleksije i pravila o tvorbi leksema leži u činjenici da se infleksijom ne modificira sinsemiotska vrijednost, već samo izražava neki od njenih aspekata«. Potvrdu svojih dugogodišnjih tvrdnji da se u nekim slučajevima s fleksijskim oblikom množine »ne specificira samo realizacija paradigme: već da ona specificira vezu sadržaja i oblika riječi na sučelju sintakse i semantike s morfologijom« (Stump 2001, 26), a to je da u ovom slučaju fleksijski nastavak za množinu ne povlači samo značenje »više od jedan«, već u engleskom jeziku označuje generalizaciju ili poopćavanje, a u nekim slučajevima ima i druga značenja.

Uz primjere navedene pod 4.3.1. moguće je navesti niz primjera koji ukazuju na promjene značenja u množini:

accomplishment dostignuće, postignuće, uspjeh, ispunjenje; realizacija, izvršenje, dovršenje, okončanje; oprema, opremljenost

accomplishments obrazovanost, znanje, naobrazba, nadarenost; postignuća

occupational disease profesionalna bolest

occupational diseases profesionalno obolijevanje

telecommunication – telekomunikacija

telecommunications – telekomunikacijska tehnologija

4.4. Višerječni izrazi (engl. *multiword expressions* / *complex lexemes*)

U kategoriji višerječnih jedinica u dvojezičnoj leksikografiji koja uključuje engleski jezik najvažnije je obraditi idiome, višerječne glagole i kolokacije (koji se nalaze na razmeđu leksema i gramatike, za razliku od složenica koje su leksička kategorija).

4.4.1. Idiomi

Engleski jezik posebno karakteriziraju idiomi kao formulaični izrazi s neprozirnim značenjima, neizvedivim iz njihovih sastavnica.

red tape – birokracija

catch red-handed – uhvatiti na djelu

three strike(s) law – (AME) zakon o doživotnom zatvoru nakon počinjenja trećeg kaznenog djela

lemon law – (AME) zakon o odgovornosti proizvođača vozila

spill the beans – otkriti tajnu

golden parachute – velika otpremnina

without prejudice – ne dovodeći u pitanje (pravo)

going concern – uspješno/trajno poslovanje vremenska neograničenost/trajnost poslovanja, uspješan posao; tekući posao, poduzeće koje trajno/uspješno posluje, tvrtka koja aktivno posluje (i ima dobit), trajno poslovanje; ono što traje

Act of God – viša sila

it's all Greek to me – španska sela, ništa ne razumijem, neshvatljivo je

blue movie (AME) – pornografski film

blue ribbon (AME) – prva nagrada

4.4.2. Višerječni glagoli

Višerječni glagoli imaju posebna semantička svojstva koje nije jednostavno kategorizirati, a ponekad su im značenja i poluidiomatična.

get away with – izvući se (od)

look into – istražiti

look for – tražiti

look after – čuvati

bring up – odgajati

put up with – pomiriti se

pass away – preminuti

pass out – onesvijestiti se; (BRE dodatno) završiti (i napustiti) vojnu akademiju

turn up – pojaviti se

go to great lengths (to do something) – jako se truditi, ulagati veliki napor

4.4.3. Kolokacije

Kod kolokacija kao leksičkih jedinica koje često međusobno koreliraju i imaju preferencijski odnos supojavnica, a njihove sastavnice realiziraju se uglavnom u svom značenju (obično se govori o prozirnosti značenja), ali značajne su razlike u uporabi od područja do područja i od jezika do jezika.

Veliki dvojezični rječnici trebaju uzimati u obzir i zadovoljavati različite potrebe izvornih i neizvornih govornika, pa će, naprimjer, izvornomu govorniku hrvatskoga jezika biti jasno da je

married man – oženjeni muškarac, a

married woman – udana žena,

ali je to razlikovanje potrebno naznačiti u rječnicima zbog izvornih govornika drugih jezika.

Razina stilske formalnosti također zahtijeva različita rješenja u prevođenju. Tako bi se izraz *adverse economic conditions/circumstances*, u kontekstu stanja u državi/društvu prevodi se s *nepovoljni gospodarski uvjeti/okolnosti*, a u kontekstu osobnog ili obiteljskog stanja kao *nepovoljne ekonomske okolnosti*.

U dvojezičnim rječnicima struke nužno je izdvojiti najznačajnije kolokacije budući da u odabiru supojavnica često ne postoji izbor ili postoji preferirani izbor s obzirom na područje. Benson (1997, ix) navodi sedam tipova leksičkih kolokacija ovisno o njihovoj strukturi, a drugi autori navode druge podjele.

Među kolokacije se mogu ubrojiti i binomni i multinomni izrazi osobito u engleskom pravnom jeziku.

Binomni²¹ i multinomni izrazi su odraz potrebe da se pravni iskaz proširi i učini sveobuhvatnim pa se u skladu s tim na hrvatski jezik prevodi kao složeni izraz (za razliku od dubleta i tripleta, o kojima se govori u odjeljku o sinonimiji pod 4.8.).

in whole or in part – u cijelosti ili djelomično

by or on behalf of – za i u ime

either or both – bilo koji ili oba

machinery or plant – postrojenja ili tvornica

accepted or obtained or has agreed to accept or attempted to accept – prihvatio ili pribavio, suglasio se prihvatiti ili pokušao prihvatiti

Posebno se treba osvrnuti na dva tipa kolokacija, na imeničke i pridjevske predmodifikacije, zbog zahtjevnosti njihove semantičke interpretacije.

4.4.4. Složeni imenički izrazi²²

Složeni imenički izrazi (*composite nominals*) sintaktičke su skupine u kojima se nalazi glavna imenica (upravna imenica, *head noun*, *determinatum*) koja može biti dopunjena ili određena drugim imenicama koje joj prethode (*pre-head/s*) ili slijede nakon

²¹ **Binomni izrazi** (engl. *binomial expressions*) dvočlani su izrazi u registru jezika prava engleskoga jezika (po analogiji s binomnim izrazima u matematici povezanim sa znakovima ‘+’ i ‘-’), koji izražavaju dodatno (nabrajajuće, koje se uvodi s veznikom *and*), a često i suprotno značenje (alternativno, koje se uvodi s veznikom *or*). Nužno je prevođenje obaju izraza.

²² Pod složenim imeničkim izrazima ovdje ne obrađujemo **složence** (engl. *compounds*), koje čine jednu sintaktičku jedinicu i koje su leksikalizirani oblici, u pravilu, obrađeni u rječnicima. Postoje primjeri kod kojih različiti pravopisni oblici upućuju je li riječ o modifikaciji značenja imenice ili o složenci, npr.:

black bird, hot spot (predmodifikacija) s doslovnim značenjem upotrijebljenih sastavnica

blackbird, hotspot (složence) – nemaju značenje sastavnica

nje (*post-head/s*). U jednoj i drugoj funkciji imenice mogu služiti kao dopune (*complements*) ili odredbe (*modifiers/adjuncts*). Predmodifikacije su, za razliku od postmodifikacija, sažete strukture. Jezik prava radi postizanja jasnoće izraza često zahtijeva postmodifikaciju (obično s prijedložnim sintagmama, najčešće s *of*-sintagmama). Budući da je predmodifikacija imenica izrazito češća u pisanom jeziku, u nekim tekstovima, kao npr. u akademskoj prozi, 60% imenica je modificirano, od toga:

- 25% ih ima predmodifikator,
- 20% ih ima postmodifikator i
- 12% ih ima i predmodifikator i postmodifikator (Biber i dr. 1999, 578).

Predmodifikatori svojim atributivnim položajem označuju stalna ili tipična svojstva, koja ako se rabe s determinatorima (engl. *determiners*) doprinose semantičkoj komponenti izraza. Oni, kao i određeni pridjevi u hrvatskom jeziku, su uglavnom identifikatori (i odgovaraju na pitanje *koji?* ili *što?*) te ukazuju na stabilne osobine/svojstva onoga što određuju. **Postmodifikatori** s druge strane ograničavaju ili modificiraju imenicu ili imeničku sintagmu. Oni su kvalifikatori tj. ukazuju na promjenjive osobine/svojstva (i odgovaraju na pitanje *kakav?*). Pri prevodenju na hrvatski jezik veći su problem predmodifikacije.

Imenički predmodifikatori kao česta osobina pisanoga jezika, svojim statičnim obilježjem čine čvršći, ali zbog sažetosti izraza manje eksplicitan odnos s imenicom koju označuju, što pretpostavlja postojanje prethodne kontekstualne informacije, zajedničkog razumijevanja ili predznanja neke vrste. Tek je mali broj tih oblika leksikaliziran i zabilježen u rječnicima. Za potrebe prevodenja važna je njihova podjela na imeničke dopune i imeničke odredbe.

Predmodifikacije u obliku imeničkih dopuna (engl. *complements*)

Predmodifikatori sažeto dopunjuju (definiiraju/klasificiraju) imenicu što se tiče svojstava, nositelja svojstava, odnosa, postupaka, radnje, sredstava, materijala, sudionika itd. Te se modifikacije glavne imenice, ako ih nije moguće prevesti pridjevom ili imenicom, mogu se u hrvatskom parafrazirati upotrebom relativnih zamjenica iz skupine *koji* ili prijedložnom sintagmom (kao što se i u engleskom jeziku mogu preoblikovati u dulje postmodifikacijske relativne sintagme ili prijedložne sintagme), npr.:

author's rights – autorska prava (koja prava?)

case file – spis predmeta (koji?); nije 'predmetni spis' (*file concerned/at issue, relevant file*)

case closure – rješavanje predmeta (rješavanje čega?)

law student – student prava

Predmodifikacije u obliku imeničkih odredaba (engl. modifiers)

Predmodifikacije u obliku imeničkih odredaba dopunjuju imenice identificiranim ili opisom što se tiče određivanja sastava, svrhe, instrumentalnosti, pripadnosti itd. Te se predmodifikacije javljaju ili u osnovnom imeničkom obliku (*plain*) ili u genitivu (*genitive case*). Na hrvatski se jezik prevode pridjevnim ili imeničkim istovrijednicama (mogu se parafrazirati oblicima koji odgovaraju na pitanja *kakav?*, *čiji?*, *za koga?*, *za što?*, *od čega?*, *rabeći što?* itd.). Treba osobito paziti da se saksonski genitiv ne prevodi uvijek doslovno. npr.:

artist's composite – fotorobot, počiniteljev crtani portret²³

entitlement behavio(u)rs – opravdano ponašanje (prema vlastitom stavu) ponašanje na koje ima pravo, opravdavajuće ponašanje/ponašanje koje ga opravdava (ponašanje počinitelja kojim želi vratiti samopouzdanje)

winter jacket – zimska jakna

riot police – interventna policija

London student – student u Londonu

Nedavno je prevoditelj(ica) u TV prilogu neispravno preveo/prevela *butter*(^s) *renaissance* kao *maslačna renesansa* (pridjevnim oblikom), umjesto *renesansa maslaca*, a *butter research* kao *maslačna istraga*, umjesto *istraživanje/istraživanja o maslacu*, shvaćajući ih kao dopunu ili klasifikator, umjesto kao odredbu.

Neke imenice često traže **postmodifikatore**. Primjeri takvih imenica su npr. *laboratory* i *family*:

laboratory technician/medicine/equipment/apparatus

family home/doctor/physician/event/breakdown/circumstances.

Budući da ne predstavljaju glavnu imenicu već su dopune, prevodi ih se u pridjevnom značenju.

Često su predmodifikacije mješovitoga tipa:

three days' sick leave – trodnevno bolovanje

Land Mine Awareness Education Emergency Network – *Obrazovna mreža za hitno osvješćivanje o minama*

Postupanje je različito pri prevođenju *-ing* imenskih dopuna, s obzirom da ponekad traže pribjegavanje prijedložnim sintagmama u hrvatskom jeziku:

reading strategy – *strategija čitanja*

reading error – *pogreška pri čitanju*

²³ Ova je leksička jedinica ujedno primjer potrebe raspolaganja dodatnim znanjem struke kako bi se prevela na odgovarajući način.

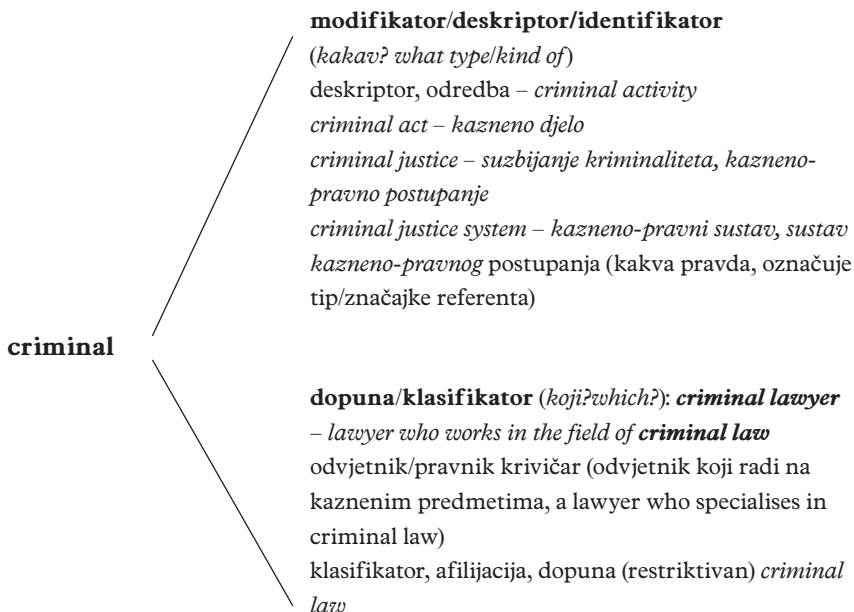
debugging service – usluga uklanjanja pogrešaka

debugging tool – alat za uklanjanje pogrešaka

U engleskom su jeziku najčešće pridjevske predmodifikacije.

4.4.5. Pridjevske predmodifikacije u engleskom jeziku

Pridjevske predmodifikacije mogu se u engleskom jeziku koristiti u funkciji određivanja imenice (*modifikator/deskriptor*) i u funkciji dopune imenice (*dopuna / komplet / klasifikator*). U nekim primjerima ovisi o kontekstu kako će se značenje tumačiti, ali je u pravilu kod takvih pridjeva jedno od značenja učestalije i uobičajenije (Biber i Quirk 1989, 509), npr.:

Razlika se očituje npr. i u prevodenju drugih izraza:

poor guy – (klasifikacija) *jadnik; siromašak*

poor country – (opis) *siromašna zemlja*

Ti se predmodifikatori, jednako kao participijski²⁴ i imenske predmodifikacije, mogu preformulirati u dulje izričaje u obliku relativnih rečenica.

²⁴ O participijima (prošlom i sadašnjem) u pridjevskoj funkciji pred- i post modifikatora bilo je riječi u odjeljku 3.3.

Oba participia, i prošli i sadašnji, u engleskom jeziku imaju dualnu funkciju. U glagolskoj funkciji su fleksijski oblici određenoga glagola i označuju radnju ili stanje, a u deskriptivnoj funkciji su pridjevi i/ili prilozi i u leksikografskoj praksi predstavljaju posebne lekseme, kao i u funkciji gerunda (glagolske imenice):

an exciting trip (pridjev) – uzbudljiv; pobuđujući, koji pobuđuje
by exciting the strong electromagnetic field ... – pobuđujući (prilog)
excited state ... – pobuđeno stanje
state excited by electromagnetic field ... stanje (koje je) pobuđeno ...

the time remaining ... – vrijeme (koje je) preostalo
remaining time ... – preostalo vrijeme
by remaining strong – ostavši snažan
their remaining there ... – njihov ostanak tamo

4.5. Relativna semantička ekvivalentnost višerječnih izraza

U nekim primjerima možemo govoriti samo o relativnoj semantičkoj ekvivalentnosti u dva jezika budući da nema ni leksičke ni gramatičke, ali nužno je postojanje pragmatičke ekvivalentnosti (tj. ekvivalentnosti govornoga/pisanoga čina, što je posebno važno u jeziku prava), npr. izraz:

we know when we see it – očito je samo po sebi (npr. pornografija)

O relativnoj semantičkoj ekvivalentnosti možemo govoriti i u slučajevima parafraziranja izraza na drugi jezik:

voir dire (AMĒ od Fr. *speak the truth*) postupak izbora porote, postupak ispitivanja porotnika; preliminarno ispitivanje svjedoka (da se utvrdi vjerodostojnost).

Postoje višerječni izrazi čije je **značenje neprozirno**,²⁵ čak i stručnjacima i kad su i u kontekstu. Nalaze se na granici idioma i kolokacija, a posebno su važni za prevoditelje:

common design (*common purpose, common plan, joint enterprise, joint criminal enterprise, concerted action, agreed common action or parasitic accessory liability*) – zajednički zločinački pothvat

²⁵ Kad se govori o neprozirnosti, zanimljivo je značenje: *stilicide* – pravo na kišnicu iz oluka i isto tako *silicide* – silicid (kemijski spoj silicija s metalom), budući da sufiks *-cide* potječe od latinskoga glagola *caedere* koji znači *ubiti* i u engleskom jeziku ima oko 400 riječi koje nose to značenje: *homicide, herbicide, ethnocide, suicide* itd.

public policy – javni poredak

body politic – državljani neke države; glasačko tijelo; elektorat, država (kao ukupnost); politički sustav²⁶

at arm's length – pri ispruženoj ruci, koliko ruka dosegne; podalje, na distanci, po strani, ne blizu, na dovoljnoj udaljenosti, izvan utjecaja, na odstojanju, službeno, neovisno, nezgrapno, jednako za obje strane, ne suviše blisko, neintimno; **nepristrano, po tržišnim uvjetima**

Related party transactions shall be at arm's length. (nepristrano)

Given the significant difference between these prices, the Commission concluded that they could not be considered to be at arm's length. (po tržišnim uvjetima)

Kad se *arm's-length* (složeni pridjev) rabi ispred imenice koju modificira, piše se sa spojnicom:

arm's-length transaction – nepristrana transakcija

4.6. Višeznačnost (polisemija) engleskih leksema

Za razliku od hrvatskoga jezika u kojem se to ne očituje kao značajan problem, višeznačnost je poznato obilježje riječi u engleskom jeziku, pa tako 850 riječi *Basic English* provjeravano prema OED obuhvaća 18 416 značenja (Fries i Traver, 1940) što je u skladu s Zipfovom zakonom koji govori o korelaciji frekvencije riječi, njene duljine i višeznačnosti. Što su riječi kraće, češća je njihova upotreba, a što se više upotrebljavaju, ulaze u više kombinacija te tako, u različitim kontekstima, ostvaruju više značenja. Te leksičke jedinice odlikuje razlikovanje po leksičkoj valenciji, koja se realizira u kontekstu, koji se može definirati kao minimalni segment govora/teksta »dovoljan da se odredi značenje« višeznačne leksičke jedinice (Ginzburg i dr. 1979, 47). U rječniku se, uz navođenje ekvivalenata, razlike u upotrebi i važnost konteksta mogu, posebno u rječnicima struke, naglasiti odabirom odgovarajućih kolokacija.

Višeznačnost leksičkih jedinica je leksikografski problem, koji se u govoru ili tekstu razriješava kontekstom. Stoga je za potrebe odabira odgovarajuće leksičke jedinice iz rječnika nužno postojanje odgovarajućih objašnjenja ili odrednica, odnosno kolokacija koje će otkriti njihovu leksičku valenciju i olakšati ispravan odabir, jer je čak i u registru specifične struke teško isključiti upotrebu bilo kojega od postojećih značenja, npr.:

²⁶ In Western political thought, an ancient metaphor by which a state, society, or church and its institutions are conceived of as a biological (usually human) body. As it is usually applied, the metaphor implies hierarchical leadership and a division of labour, and it carries a strong autocratic or monarchial connotation. (<https://www.britannica.com/topic/body-politic>)

Kao primjer izrazito višeznačne riječi, navest ćemo lemu *stock*:

stock *dionica, dionice temeljnog kapitala, dionice (u paketu), udio u vlasništvu, vrijednosni papiri, vrijednosnice, kapital (dioničkog društva), glavnica; kundak; vozni park; roba, zaliha, zaliha robe, skladište; količina, stanje, ukupni broj (iznos), fond; broj, preostali broj; baština, vlasništvo, oprema; stoka, blago; soj, stablo, loza, rod, koljeno; čvrsti dio, glavni dio; (povj.) javno sramotište s kladama (za noge)*

He plunged into real-estate and stock speculation. / *Bacio se na nekretnine i špekulaciju vrijednosnim papairima.*

stocks and shares / *dionice i udjeli*

rolling stock / *vozni park, željeznička vozila*

loan stock / *stanje zajmova*

Non-military stocks that are held by the government within the national territory. / *Zalihe za nevojne svrhe koje vlada skladišti na državnom području.*

They shall not be permitted to receive over fifteen thousand dollars stock from any one man. / *Neće im biti dopušteno primiti više od petnaest tisuća dolara kapitala od jednog čovjeka.*

joint stock company / *dioničko društvo*

Mnogi leksemi, **čak i kad je područje upotrebe ograničeno**, mogu biti multifunkcionalni i imati više značenja (predstavljati više lema), npr. **charge** u forenzičnim znanostima (Gačić i dr. 2002, 10): *naplatiti, naplaćivati, optužiti* (glagol), *optužnica, punjenje* (mjenica); *pobrinuti se za (take charge), zadužen za (be in charge of)*.

Prividno suprotna značenja u prijevodu mogu se (barem sa stajališta hrvatskoga jezika) također smatrati višeznačnošću.

upend – *set, turn, raise or stand on end*
 – uspraviti
 – prevrnuti/preokrenuti/srušiti/oboriti

upend – *become turned or set on end*
 – uspravljen
 – preokrenut/srušen

4.7. Homonimi, homografi i homofoni

Homonimi, homografi i homofoni predstavljaju slučajnu sličnost među riječima i u rječnicima se uvijek obrađuju kao posebne natuknice.

Pod homonimijom se razumijevaju dvije ili više leksičkih jedinica (riječi) koje imaju jednak izraz, ali su nepovezanog značenja i porijekla. U engleskom jeziku to su obično kratke riječi starijeg porijekla.

fan – ventilator; obožavatelj (skraćeno od *fanatic*)

bank – obala; banka

Homografi (istopisnice)

<i>lie</i> v.	<i>fine</i> n.	<i>pot</i> n.	<i>capital</i> n.
<i>lie</i> v.	<i>fine</i> v.	<i>pot</i> n.	<i>capital</i> adj.
	<i>fine</i> adj.	<i>pot</i> v.	

Homografi koji nisu homofoni

Mnogi homografi u engleskom jeziku nisu homofoni kad se radi o različitoj vrsti riječi, ali isto tako nisu homofoni u različitim varijetetima:

<i>lead</i> n. [led]	<i>lead</i> v. [li:d]	<i>lead</i> n. [li:d]
<i>desert</i> n. [ˈdez.ət]	<i>desert</i> n. [dɪˈzɜ:t]	
<i>address</i> n. [əˈdres], [ˈæd.res]	<i>address</i> v. [əˈdres]	
<i>bow</i> n. [bəʊ], [baʊ] ²⁷ ;	<i>bow</i> v. [baʊ]	
<i>permit</i> n. [ˈpɜ:.mɪt], [ˈpɜ:mɪt]	<i>permit</i> v. [pəˈmɪt], [pəˈmɪt]	
<i>record</i> [ˈrek.ɔ:d], [ˈrek. əd]	<i>record</i> [rɪˈkɔ:d], [rɪˈkɔ:rd]	

Homofoni (istoizvučnice)

<i>write</i> v.	<i>right</i> n. adj., adv., v. ²⁸	<i>rite</i> n.
<i>steal</i> v.	<i>steel</i> n.	
<i>to</i>	<i>two</i>	<i>too</i>
<i>bark</i> n.	<i>bark</i> v.	
<i>cent</i>	<i>scent</i>	<i>sent</i>
<i>rain</i>	<i>reign</i>	

Homoforni oblici (istoobličnice), koji u suštini predstavljaju fleksijske oblike glagola navedenih u zagradi.

²⁷ Izgovor se razlikuje ovisno o značenju i o jezičnom varijetetu.

²⁸ *right* n. adj., adv. i v. su homografi

found, found (pp. od *find*)
left adj. n., *left* (pp. od *leave*)
bound v. *bound* (pp. od *bind*)

4.8. Sinonimija

Engleski je jezik razvio svojevrsnu dualnost u mnogim izrazima (povijesno je većim djelom povezano s normanskim osvajanjem i značajnim utjecajem francuskoga jezika i preuzimanjam izrazito velikoga broja francuskih riječi, te utjecajem latinskog, ali i nekih drugih jezika)²⁹ tako da postoje svakodnevne riječi i riječi koje pripadaju formalnom stilu:

<i>begin</i>	<i>commence, institute, inaugurate</i>
<i>attach</i>	<i>annex, append</i>
<i>child</i>	<i>infant</i>
<i>freedom</i>	<i>liberty</i>
<i>help</i>	<i>aid</i>
<i>ask</i>	<i>inquire</i>
<i>have</i>	<i>possess</i>
<i>death</i>	<i>demise</i>
<i>wedding</i>	<i>marriage</i>
<i>wish</i>	<i>desire</i>

Posebna osobitost engleskoga jezika prava je upotreba dubleta³⁰ i tripleta sa sinonimnim izrazima, te ranije spomenutim binomnim i multinomnim izrazima (4.4.3.), kao oblicima svojevrsne sinonimijske amplifikacije (Gačić 2009b, 263–269).

Značenje dubleta:

new and novel (= *new*) – *nov*
over and above (= *above*) – *gore*
set aside and vacate (= *vacate*) – *odbaciti, poništiti, ukinuti*
true and correct (= *correct*) – *ispravan, točan*
(last) will and testament (= *will*) – *oporuka*

Značenje tripleta:

cancel, annul, and set aside (= *cancel*) – *poništiti*
harass, annoy and molest (= *harass*) – *uznemirivati*
repair, uphold, and maintain (= *maintain*) – *održavati*
dispute, controversy or claim (= *dispute*) – *spor, sporenje*

²⁹ Smatra se da je oko 40% vokabulara u engleskom jeziku francuskoga porijekla.

³⁰ **Dublete** (*doublets*) dvočlani su izrazi u registru jezika prava engleskoga jezika koji imaju sinonimnu ili inkluzivnu narav. (Pri prevođenju nije uvijek nužno prevesti oba izraza.)

Uvažavajući duh jednog i drugog jezika i pravila pravne upotrebe, leksikografi i prevoditelji će odlučiti kad je dovoljno engleske dublete i triplete shvatiti kao sinonime i prevesti ih jednostavnim ekvivalentom (*što je najčešće slučaj*), a kad se njihovo značenje ne može shvatiti kao sasvim sinonimno, te će ih u tom slučaju prevesti kao složene izraze (kao što je to slučaj s binomnim i multinomnim izrazima).

4.9. Konotacijsko (semantički-stilsko) razgraničavanje bliskoznačnica

Konotacijsko (semantičko-stilističko) razjednačivanje sinonima i bliskoznačnica (engl. *near-synonyms*) treba biti također obuhvaćeno i detaljno razrađeno u rječnicima:

poznat – *known, famous, celebrated, glorious, notorious*

slavan – *famous, celebrated; glorious*

ozloglašen – *notorious*

die – *pass away, depart* (osoba), *kick the bucket* (kolokvijalno)

frugal – *stingy* (negativno)

look (gledati), *glance* (slučajno, kratko), *gaze* (namjerno, dugo),

stare (namjerno, intenzivno), *peer* (izbliza),

gwap (glupavo), *peep* (kratko, kroz nešto)

struck (udariti) *beat* (udarati, tući)

enemy, *foe* (naglašeno): *friend or foe*

daddy (emotivno) *father*

cook *boil* (kuhati, vreti)

clique (neodobranje) *group* (neutralno)

salvage (pronalaženje) *rescue* (spašavanje)

Riječi francuskoga/latinskoga porijekla pripadaju formalnom stilu i kontekstu upotrebe, tako da potvrđuju stajalište da u jeziku nema pravih sinonima, što pokazuje upotreba sljedećih bliskoznačnica:

legal act/ advice/ aid/ status/ language/ fees (pravni; služben)

lawful age/ use/ owner/ means/ purpose (zakonit)

legitimate interest/ reasons/ rights/ government (legitiman)

legislative body/ mandate/ procedures/ proposal (zakonodavan)

licit love, licit or illicit (dopušten)

4.10. Paronimija (sličnoimenost)

Kao pojava paronimi (sličnice) su riječi koje su tvorbeno slične, odnosno izgovaraju se ili pišu na sličan način, ali semantički potpuno različite:

proceed (nastaviti, produžiti) – *precede* (prethoditi)
proceeding(s) (postupak) – *proceeds* (prihod, dobitak)
prosecute (kazneno goniti) – *prosecute* (progoniti)
proscription (zabrana) – *prescription* (recept; propis)
proscribe (zabraniti) – *prescribe* (propisati)
prorogate (odgoditi; prekinuti zasjedanje parlamenta) – *prorogue* (ScE i građansko pravo) dopustiti nadležnost nenadležnom sudu
substantial rights (materijalna prava) – *substantive rights* (temeljna prava)
preppy (mladi šminker profesionalac) – *prepper* (pripremljeni, survivalist)

4.11. Lažni parovi

S polazišta engleskoga jezika primjeri lažnih parova su npr.:

billion – milijarda (hrv.)
trillion – bilijun
grand – a thousand dollars/pounds (neformalno), hrv. *soma dolaralfunta*

decimalna točka (engl.) – decimalni zarez (hrv.)

incidental – popratan, sporedan; *incidentan* – incident-prone
barrack – vojarna; *baraka* – shack
ambulance – vozilo hitne pomoći – *ambulanta* – family medicine (BRE), GP/
general practice (AME)
evidence – dokazno sredstvo – *evidencija* – record, file

4.12. Kulturne i civilizacijske osobitosti

Većim dijelom ostvaruju se kroz figurativne izraze, kao što su personifikacija, metafora, metonimija koji djeluju preko sličnosti, asocijacije ili poredbe, te kroz idiome ili idiomatska značenja.

U AME fiktivne stranke u parnici, kad se ne žele ili nije potrebno navesti imena, navode se kao:

John Doe, Jane Doe, Richard Roe, Jane Roe

Te osobitosti su najčešće u kolokvijalnom izričaju, osobito u američkom varijetetu engleskoga jezika:

John Hancock – potpis (*AME*):

put your John Hancock³¹ on the (dotted) line/check

Chinese Wall (ethical wall) – zaštitni mehanizam (prepreka protoku informacija)

John Bull – personifikacija tipičnog Engleza

Uncle Sam (U.S.) – personifikacija američke savezne države ili porezne službe (IRS)

dear John letter – (*AME*) pismo o prekidu veze; odbijenica za zaposlenje (novije)

keep up with the Joneses – ne zaostajati za susjedima, zbog susjeda

kangaroo court – namješteni sud; namješteno suđenje

silver bullet – čarobni štapić (jednostavno rješenje problema).

4.13. Glagoli koji izražavaju negativno značenje u engleskom jeziku

Glagoli s negativnim značenjem u engleskom jeziku, ako nemaju ekvivalent koji izražava negativno značenje u hrvatskom jeziku predstavljaju leksikografski problem. Bujas (1999, 756–759) daje korisne naputke kako prevesti negirane riječi s hrvatskoga na engleski jezik, ali u engleskom postoji velik broj glagola koji imaju semantički ugrađeno negativno značenje, pa budući da se u hrvatskom glagoli pišu odvojeno od negacije *ne*, smisleno ih navesti pod lemom nenegiranoga/afirmativnoga glagola, pa će tako:

ne znati/ne poznavati – *ignore*

ne postupati po propisima/ ne biti u skladu – *be out of compliance*

radi abecednog nalaženja u riječniku biti navedeni u svom nenegiranom obliku, a negacija *ne* navest će se iza zareza, s objašnjenjem da ono što slijedi iza zareza prethodi leksičkoj riječi/riječima leme (a kad zarez ima svoju redovitu funkciju može se uz zarez dodati npr. ! (uskličnik).

krivo, izjasniti se da nije – *enter a plea of not guilty*

pojaviti se/pristupiti sudu, ne – *fail to appear*

prihvaćati/željeti priznati, ne – *be in denial*

prilaziti/približavati se, ne – *keep clear of*

pretjecati, ne – *do not pass* (u imperativu, ili: *Zabranjeno pretjecanje*.)

poštivati, ne – *disrespect, fail to observe, disobey, flout, hold in low esteem, neglect*

braniti, ne želi se – *no contest, plead no contest, nolo contendere*

S ovim primjerima završavam prikaz, ali ne i potrebu daljnjeg istraživanja osobitosti koje je potrebno razgraničiti i/ili razdvojiti u dvojezičnoj hrvatskoj i engleskoj leksikografiji, u kontrastivnoj analizi i prevodenju dvaju jezika.

³¹ Državnik koji je prvi stavio potpis na američku Deklaraciju o neovisnosti (1776. godine). Ovdje u idiomatskom kolokvijalnom značenju *potpis*.

5. Zaključak

Pri sastavljanju dvojezičnih rječnika, bez obzira na polazni i ciljani jezik, opći ili jezik struke, potrebno poduzeti niz istraživanja u jezicima koji se obrađuju, budući da se ozbiljna leksikografija nalazi na razmeđu kulture, struke i znanosti. Primjeri navedeni u ovome radu ukazuju na to da je izrada rječnika nezavršiv posao. Suvremena sredstva lingvističke analize (posebno metode korpusne lingvistike i podaci iz paralelnih korpusa) pružaju velike mogućnosti. Takve su analize vremenski zahtjevne kao i svaki ozbiljan leksikografski rad. No potrebno je ukazati da analiza konkordancija (susložnica) u svakom jeziku posebno, ma koliko korisna bila, nije dostatna u dvojezičnoj leksikologiji i leksikografiji. Potrebno je široko obrazovanje, višejezičnost i sposobnost analize i sinteze, intuitivna otvorenost i preciznost uočavanja teško uočljivih razlika u značenjima i upotrebi riječi. Ovdje kao zaključak želimo posebno istaknuti važnost kontrastivne analize i korištenja barem segmentiranih paralelnih korpusa, radi kontrastiranja značenja leksičkih jedinica i njihovog sintaktičkog ponašanja, što je na mnogim područjima već stvarnost.³² Pravi korak u tome pravcu bio je započeti projekt kontrastivne analize u Institutu za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu u drugoj polovici prošloga stoljeća (Filipović, 1969), ali njegovi rezultati nisu bili dovoljno diseminirani, a razvoj jezika i političke okolnosti koje ga često određuju, veoma su dinamični i jezik je nužno neprekidno pratiti. Velik doprinos tu mogu dati i suvremena istraživanja u okviru semantike okvira (*Frame Semantics*), osobito u engleskom jeziku koji karakteriziraju polisemične leksičke jedinice (Atkins 2002, 17). Takvim znanstvenim postupcima dvojezična leksikografija drži korak i koristi mogućnosti suvremenih leksikoloških i lingvističkih istraživanja.

³² Jedan takav primjer je *The Bilingual Canadian Dictionary Project*. (<https://ruor.uottawa.ca/handle/10393/27345>)

LITERATURA

- Atkins, B. T. Susan. 2002. »Bilingual dictionaries: Past, present and future«. U: Corrèard, Marie-Hélène (ur.), *Lexicography and natural language processing*. A festschrift in honour of B. S. T. Atkins 1–29. Euralex.
- Babić, Stjepan. 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom jeziku*. Zagreb: JAZU i Globus.
- Barbić, Jakša (ur.) 2013. *Jezič u pravu: Okrugli stol održan 8. svibnja 2013. u palači Akademije u Zagrebu*. Modernizacija prava, knjiga 20. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Benson, Morton, Evelyn Benson i Robert Ilson. 1997. *The BBI Dictionary of English Word Combinations*. Amsterdam: Benjamins.
- Biber, Douglas i Randolph Quirk (ur.) 1989. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.
- Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad i Edward Finegan. 1999. *Longman grammar of written and spoken English*. Harlow: Longman.
- Bonami, Olivier i Berthold Crysmann. 2018. »Lexeme and flexeme in a formal theory of grammar«. U: Olivier Bonami, Gilles Boyé, Georgette Dal, Hélène Giraud i Fiammetta Namer (ur.), *The lexeme in descriptive and theoretical morphology*. 175–202. Berlin: Language Science Press (https://zenodo.org/record/1407001#.ZDfgP_ZByUk)
- Bujas, Željko. 1999. *Veliki hrvatsko-engleski rječnik = Croatian-English dictionary*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Cambridge University Press. 2008. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, David. 2018. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge New York, NY Port Melbourne New Delhi Singapore: Cambridge University Press.
- Filipović, Rudolf. 1969. *The Choice of the Corpus for the Contrastive Analysis of Serbo-Croatian and English YSCECP*, B. Studies 1, Institute of Linguistics, Faculty of Philosophy, University of Zagreb.
- Fries, Charles C. i Aileen A. Traver. 1940. *English word lists; a study of their adaptability for instruction, prepared for the Committee on Modern Languages of the American Council on Education*. Washington, D.C.: American Council on Education.
- Gačić, Milica. 1991. »Model viševarijantnog dvojezičnog rječnika na primjeru prometnog nazivlja«. *Prevoditelj*, 16(55–56), 14–19.
- Gačić, Milica, Tajana Bašić, Evelina Miščin i Gordana Turkalj-Bolta. 2002. »Osobitosti registra engleskog jezika forenzičkih znanosti«. *Policija i sigurnost*, 11(1–3), 1–60.
- Gačić, Milica. 2001. »Komparabilnost pojmova u dvojezičnim pravnim rječnicima«. *Filologija*, 2001 (36–37), 161–172.
- Gačić, Milica. 2004. *Englesko-hrvatski rječnik prava i međunarodnih i poslovnih odnosa = English-Croatian dictionary of law and international and business relations*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Gačić, Milica. 2009a. *Gramatika engleskoga jezika struke*. Zagreb: Učiteljski fakultet – Školska knjiga.
- Gačić, Milica. 2009b. *Riječ do riječi*. Zagreb: Profil – Učiteljski fakultet.
- Gačić, Milica. 2010. *Englesko-hrvatski rječnik prava i međunarodnih i poslovnih odnosa = English-Croatian Dictionary of Law and International and Business Relations*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gačić, Milica. 2013. »Jezič u pravu – Rasprava«. U: Barbić, Jakša (ur.), *Jezič u pravu*, 149–151. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Gačić, Milica. 2019. *Hrvatsko-engleski rječnik prava, međunarodnih i poslovnih odnosa, politologije i interdisciplinarnih područja = Croatian-English Dictionary of Law, International and Business Relations, Political Science and of Interdisciplinary Fields*. Zagreb: Narodne novine.
- Ginzburg, Rozaliia Semenovna i dr. 1979. *A course in Modern English Lexicology*. Moskva: Visšaya Škola.

- Heacock, Paul (ur.). 2009. *Cambridge Dictionary of American English*. 2nd ed., Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Hrvatski jezični portal (<https://hjp.znanje.hr/index.php?show=main>)
- Mellinkoff, David. 1963. *The Language of the Law*. Boston: Little, Brown and Co.
- Rundell, Michael (ur.). 2005. *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*. Oxford: Macmillan.
- Stump, Gregory T. 2001. *Inflectional morphology. A theory of paradigm structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Šojat, Antun. 1959. »Pridjevski nastavci -iv i -lživ«. *Filologija*, 1959 (2): 93–110 (<https://hrcak.srce.hr/165281>)
- Tafra, Branka. 2011. »Istospisnice i istoslovnice u hrvatskom jeziku«. U: Sesar, Dubravka (ur.), *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II*. 173–179. Zagreb, FF press, Filozofski fakultet.
- Tafra, Branka. 2016. »Homonomija – kroatistički kamen smutnje«. U: Čelić, Željka, Fuderer, Tetyana. (ur.) *Slavenska filologija: Prilozi jubileju prof. em. Milenka Popovića*. Zagreb. 144-154. FF press.
- Tafra, Branka. 2018. »Razgraničavanje istoznačnosti i bliskoznačnosti«. U: Stolac, Diana (ur.), *Od fonologije do leksikologije: Zbornik radova u čast Mariji Turk*. 341–356. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet.

**DELIMITATIONS IN BILINGUAL CROATIAN-ENGLISH AND ENGLISH-CROATIAN
LEXICOGRAPHY AND TRANSLATION
(CAVEAT LEXICOGRAPHUS)**

Milica Gačić

Zagreb

milica.gacic@gmail.com

ABSTRACT: Meaning delimitation as a standard procedure in writing, editing, and compiling (bilingual) dictionaries, as well as in translation, is language dependent. Sometimes it refers to the analysis of word formation, but more frequently requires a morphosyntactic analysis of the lexical unit. The introduction gives a short comparison of the two languages, Croatian and English, discussing lexicographic procedures necessary in preparing a bilingual dictionary up to applying a lexicographic decision rule. Chapter 2 discusses specificities of bilingual dictionaries and the methodology of writing dictionary entries, especially in the case of two unrelated languages such as Croatian and English, giving preference to the use of relevant resources such as contexts (especially corpora). Chapter 3 deals with headwords in the Croatian language that require disambiguation, even for native speakers. The examples discussed in separate subchapters are: Croatian adjectives ending in *-iv*, *-jiv*, or *-ljiv* (e.g. *jestiv*, *jediv*, and *jedljiv*); contextual delimitations of neuter gender adjectives and of adverbs (e.g. *kazneno pravo*, *kazneno goniti*); present participial adjectives, verbal adverbs and gerunds (e.g. *umirući*); past participial adjectives and adjectives (e.g. *rođen* and *rođeni*); adverbs and prepositions (e.g. *poslije*); and adverbials and prepositional phrases (e.g. *nagore*, *nagorē* and *na gore*). Further on, cases of polysemy (e.g. *zemlja*), homophony (e.g. *súd*), and homonymy (e.g. *právo* as a neuter form of an adjective and as an adverb), ways of denoting actions vs. documents, and finally cases of false friends are reviewed. Specificities of the English language, characterised by numerous varieties (primarily *BrE* and *AmE*), are dealt with in Chapter 4. Some differences of orthographic nature (e.g. *dialogue* and *dialog*), as well as lexical ones (exemplified by legal and road/railway traffic terminology), are pointed out. In addition, the multifunctionality of word forms in English (e.g. *drive*, as a verb or a noun); syntactic and morphosyntactic features of meanings (articles, singular/plural, e.g. *end of a/the/0 day/s*), multiword expressions (e.g. *golden parachute*), polysemy (e.g. *stock*), homonyms, homographs and homophones (e.g. *bank* as an institution or an edge of a watercourse), synonyms (e.g. *freedom* and *liberty*), paronyms (e.g. *proscribe* and *prescribe*), false friends (e.g. *billion* compared to Croatian *bilijun*), culture-based language imprints (e.g. *Dear John letter*), and verbs expressing negative meanings in English (e.g. *ignore*) are delineated. For the most part, examples given in the article are provided from dictionaries (Gačić, 2010 and 2019) and corpora. Chapter 5 closes the paper with some concluding remarks, emphasising the necessity of applying of the described procedures of delimitation and disambiguation of meanings in bilingual lexicography and in translation, mainly through texts, corpora, and contrastive analysis.

Keywords: bilingual dictionaries; Croatian-English dictionary; English-Croatian dictionary; delimitations and differentiations of meanings; lexical, syntactic and morphosyntactic condition of meanings; lexicography; translation

Članci su dostupni pod licencijom Creative Commons: Imenovanje 4.0 međunarodna (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Sadržaj se smije umnožavati, distribuirati, priopćavati javnosti, prerađivati i koristiti u bilo koju svrhu, uz obavezno navođenje autorstva i izvora.